

KRONIKA

Chronicle of Events

Nataša Golob, Ljubljana
**UMETNOSTNA ZGODOVINA
V SLOVENSKEM SREDNJEM ŠOLSTVU
ali variacije znanega baladnega motiva**

Verjetno bi morala pregledati predmetnike in učne načrte različnih tipov srednjih šol in predvsem gimnazij v Sloveniji, da bi lahko povsem zanesljivo predstavila, od kdaj je bila umetnostna zgodovina redno poučevan predmet in v kolikšnem obsegu. V srednjih šolah s splošnoizobraževalnim programom, tj. gimnazijah, njeno mesto ni bilo nikoli vprašljivo, v zadnjih dveh letih kurikularne prenove pa se ob predmetu, ki je včasih imenovan *umetnost*, drugič *likovnost* ali *likovna umetnost*, marsikdaj zapleta. Ta predmet vsebuje tudi umetnostno zgodovino ali sploh samo umetnostno zgodovino, ki je bila tako rekoč do včeraj povsem samostojno imenovan in samostojno ocenjevan predmet.

Tudi če izhajam iz lastne izkušnje, vem, da je bila umetnostna zgodovina kar nekaj desetletij praviloma zastopana le z eno (obvezno) uro tedensko, čemur so se pridružili še kakšen obisk muzeja, galerija, ekskurzija, tako da je bila informacija o umetnostnih spomenikih nekoliko bolj zaokrožena. V drugih srednjih šolah pa je bila umetnostna zgodovina vsaj na urniku, če ne celo odlično zastopana (glede na smer šole, npr. Srednja šola za oblikovanje). Prav tako vemo, da so bile umetnostnozgodovinske teme v srednjih stro-

kovnih šolah zaobsežene le pri drugih predmetnih sklopih (zgodovina, slovenski jezik s književnostjo, ki je segala v evropski prostor, po drobcih pa tudi pri zgodovini glasbe, tujih jezikih in zemljepisju), pač glede na nagibe in izobraženost profesorjev. V poznih osemdesetih letih je z uvedbo mature tudi umetnostna zgodovina postala eden od (izbirnih) maturitetnih predmetov in po zaslugi maturitetne komisije, ki jo vodi kolega dr. Josip Korošec, so do profesorjev in dijakov prišli katalogi znanj, potrebni za opravljanje mature, in vse drugo gradivo. Edina težava, o kateri so tožili pravzaprav vsi, ki so udeleženi pri podajanju in sprejemanju umetnostnozgodovinskih vsebin na srednješolski ravni, je bilo pomanjkanje novega učbenika in ustreznih delovnih zvezkov, saj so vse druge predmete medtem že prenovili. Vsemu navzlic je bilo očitno, da se je umetnostna zgodovina kot gimnazijski predmet dobro zasidrala in vsako leto je število dijakov, ki opravljajo maturo, večje. Za primer navajam podatke za zadnji dve leti: leta 1996 je umetnostno zgodovino izbralo za maturitetni predmet 172 dijakov (od tega 73 gimnazijcev in 70 dijakov Srednje šole za oblikovanje in fotografijo), leta 1997 pa se je število vseh »umetnostnozgodovinskih matu-

rantov« zvišalo na 277 (od tega 104 gimnazijci in 114 dijakov Srednje šole za oblikovanje in fotografijo, drugi maturanti so bili aranžerji, gradbeni tehniki, turistični delavci itd.).

Ko smo spomladi 1996 brali časopisne polemike o *likovnih snovanjih, likovnem pouku, umetnostnih predmetih, umetnostni vzgoji* in predmetih s podobno poimenovanimi vsebinami, se o *umetnostni zgodovini* ni govorilo, ker očitno ni bila vprašljiva in je šlo zgolj za praktični likovni pouk. Poleg tega se je polemika razplamtela ob programih od prvih razredov osnovne šole do višjih razredov, iz sedanjega sistema v prenovljeno devetletko (ko je bilo prvotno predvideno, da zadnji trije razredi devetletke ne bi imeli likovne vzgoje), duhove je burilo zunanje ocenjevanje in problem *umetnostne vzgoje* se na srednje šole niti ni nanašal. V ozadju pa je hkrati potekal projekt, da bi predmet *likovna snovanja* v srednjih šolah nadomestil *umetnostno zgodovino*.

Argumenta sta bila naslednja:

1. Jasno je bilo povedano, da gre za meriti preteklim reformnim posegom v šolstvo, ki so iz gimnazijskega predmetnika vzeli predmet risanje: zahteva snovalcev likovnih snovanj je, da se likovni pouk (risanje, slikanje, modeliranje) vrne v gimnazije. A mimogrede tudi povejmo, da nikoli ni bila izrečena nedvoumna beseda, ali se je krivična izločitev zgodila v bivši nižji gimnaziji ali v višji in torej na maturitetni stopnji. Zahteva predlagateljev likovnih snovanj je, da se dijakom omogoči slikarsko ustvarjanje in priprava za univerzitetno izobraževanje. Kolizija, ki

se dogaja med predlagatelji likovnih snovanj in umetnostnimi zgodovinarji na ravni srednjega šolstva, je posledica omejitvev: zakon namreč predpisuje število poimensko navedenih predmetov in zgornje število ur za dijake. Ob naklonjenosti umetnostnih zgodovinarjev do predmeta likovna snovanja je prav ta predmet zahteval tiste ure, ki so bile doslej namenjene umetnostni zgodovini.

2. Naslednji argument proti umetnostni zgodovini pa je speljal vodo na mlin tistih pedagoških in didaktičnih usmeritev, ki vpijejo o podatkovno obremenjenih predmetih in pomanjkanju kognitivno bogatih; pri tem nekritično tlačijo v isti koš podatkovno bogate zahtevne (to so predvsem naravoslovni) s humanističnimi, ki bi najraje vzeli še podatke za osnovne parametre. V tem tiči temeljni nesporek in nedoumeto razmerje med podatki iz naravoslovja in podatki iz humanistike. Pridružil se je še ves šarm slabe izobrazbe in nelagodja spričo belih lis v poznavanju umetnosti, tako da je marsikateri nasprotnik umetnostne zgodovine videl le do tiste makadamske osnove, ki se ji reče podatek o umetnini, ni pa znal dvigniti oči do bistva, to je vsebine in estetsko-filozofskega koncepta umetnine. To je drugi razlog za gonjo proti umetnostni zgodovini.

Nedvomno je zasluga zavzetih in predanih profesorjev (zlasti profesorice) umetnostne zgodovine na gimnazijah, da je umetnostna zgodovina ostala živa, da je znanje napredovalo (kar je razvidno iz vse boljše pripravljenosti brucev); oddelek za umetnost-

no zgodovino je nanje vsa leta pozabljal. Medtem ko smo lahko na filozofski fakulteti vsaj zadnjih deset let spremljali, kako se je na drugih oddelkih vsako jesen znova sprožil mehanizem stalnega strokovnega izpopolnjevanja za srednješolske profesorje, ko so celo večkrat na leto pripravljali tematske delavnice, se na našem oddelku žal ni nič premaknilo in stika med dvema ravnema umetnostne zgodovine sploh ni bilo. Celó iz projekta, da bi več sodelavcev oddelka sodelovalo pri novem učbeniku (požrtvovalno ga je zasnoval dr. Josip Korošec), jih je večina izstopila – kljub prvotnemu pristanku. Več let so se odvijali samo sestanki študijske skupine za umetnostno zgodovino, kjer so se ob izbranih predavanjih, vodstvih po razstavah in ekskurzijah srečevali profesorji umetnostne zgodovine iz srednjih šol: to je bila izjema, edini dobro utečeni povezovalni proces, ki ga je poganjala predvsem profesorica Alenka Puschner Polak iz Gimnazije Kamnik.

Predvsem velik uspeh umetnostne zgodovine kot maturitetnega predmeta je bil utemeljena osnova za zahtevo, da je ministrstvo za šolstvo in šport dolžno ustanoviti *Predmetno kurikularno komisijo za umetnostno zgodovino*. Ostaja občutek, da bi nas najraje pozabili: komisije za druge predmete so bile imenovane v šolskem letu 1995/1996 in dovolila sem si kar nekaj sitnarjenja, tako da sem ustanovitev in imenovanje PKK za umetnostno zgodovino pravzaprav izsilila. Predlog, naslovljen na MŠŠ, je vseboval več imen, potrdili pa so komisijo v naslednji sestavi: prof. Alenka Puschner

Polak, strokovna tajnica, in člani: prof. Olga Paulič, prof. dr. Marjan Ocvirk, prof. d.i.a. Andrej Bremec, prof. dr. Tomaž Brejc in jaz kot predsednica.

Novembra 1996 sem ugotovila, da komisije za druge srednješolske predmete že resno delajo, naša pa še sklicana ni bila. Sestanke sklicuje Urad za šolstvo, ker pa imajo prioriteto »veliki« predmeti in je sejna soba ponavadi zasedena, bi morali potrpežljivo počakati. Mimo vseh pravil sem decembra 1996 povabila člane in prof. dr. Darjo Picigo kot predsednico Področne kurikularne komisije za gimnazije in mag. Branka Slivarja kot predstavnika Zavoda za šolstvo na sestanek, ki je bil v prostorih oddelka za umetnostno zgodovino. S tem naj bi se delo za prenovljeni učni načrt (ali učne načrte), za ure, kadre, opremo, maturo začelo.

Kar nekaj presenečenj nas je čakalo: na zavodu za šolstvo niso vedeli, ali imajo imenovanega svetovalca za umetnostno zgodovino ali ne, seminarji za izdelavo učnih načrtov so bili pripravljani, ne da bi nas obvestili, potekali so seminarji za srednješolske ravnatelje, pa so bili navzoči člani vseh drugih predmetnih komisij, na umetnostno zgodovino so pozabili, marca 1997 je bil v Portorožu kongres pedagoških delavcev Slovenije, ki je bil pravzaprav scelega namenjen kurikularni prenovi in sem ugotovila, da je problem estetske vzgoje in umetnostne izobrazbe namenjen le glasbeni ustvarjalnosti in likovnim spoznanjem, umetnostne zgodovine pa vnoč ni itd.

K R O N I K A

Kako se počuti človek, ki hodi po sukanecu, speljanem čez brezno? Sukanec je bila vztrajnost gimnazijskih profesorjev našega predmeta, njihova žalostna trma sredi številnih nagajanj, sukanec je bila vsako leto znova uspešna matura iz umetnostne zgodovine, brezno pa vse drugo.

Najhujši in najbolj nepričakovani so bili napadi likovnih in glasbenih pedagogov. V malone brezumnih tiradah se jim je posrečilo, da so razdrli možnost, ko bi predmeti *umetnostna zgodovina*, *likovna snovanja in glasbena umetnost* nastopili integralno, pridobili dodatne ure in sredstva. Dr. Darja Piciga je kot predsednica Področne komisije za gimnazije sicer izborila dodatnih 35 ur za umetniške predmete, a sedaj novega seštevka ur glasbena umetnost ni bila pripravljena deliti na tretjine (kar bi bilo potrebno zaradi novega predmeta *likovna snovanja*): zase je zahtevala polovico vseh ur in je delež svojih ur tako podvojila. Vrhu tega je ta komisija v začetku leta 1997 odstopila in se vendar udeleževala sestankov. Komisija za likovna snovanja pa je odstopila in na vseh sestankih minirala prizadevanja dr. Picigove, prof. Škerjanca, mag. Slivarja in mene za kakršne koli skupne nastope. Preprečili so tudi možnost, da bi spomladi 1997 dosegli konsenz o urah za posamezne predmete, nikar da bi se dogovorili o skupnih vsebinah vseh predmetov (o tem, kaj je umetnina, umetnost, odzivnost, recepcija, kompozicija, razvojne zakonitosti, tehnike, zvrsti, oblikoslovje ipd.).

Kaj se je dalo sredi vseh razdiral-

nih sil narediti od decembra 1996 do decembra 1997?

1. Dosegli smo, da je *umetnostna zgodovina* ostala v obsegu 35 ur (to je ena ura tedensko skozi eno šolsko leto) obvezna za vse gimnazije.
2. *Umetnostna zgodovina* je ostala maturitetni predmet v obsegu 280 ur na vseh splošnih gimnazijah, kjer kadrovske okoliščine to dovoljujejo, in na Umetniški gimnaziji – likovna smer.
3. *Umetnostna zgodovina* se v obsegu 245 ur (in dodatnih 35 ur za seminarско nalogo) izvaja na Umetniški gimnaziji – likovna smer (prej Srednja šola za oblikovanje in fotografijo) kot obvezen predmet.
4. Predmet *umetnost* se v obsegu 70 ur poučuje na strokovnih (tehniških in ekonomskih) gimnazijah in je lahko v celoti samo umetnostna zgodovina oz. je dijakom in ravnateljem prepuščena izbira med glasbeno umetnostjo in umetnostno zgodovino.
5. *Umetnostna zgodovina* se v obsegu 70 ur poučuje na klasičnih gimnazijah.
6. *Umetnostna zgodovina* se v obsegu 35 ur poučuje na Umetniški gimnaziji – glasbena in plesna smer.
7. PKK za umetnostno zgodovino je pripravila predlog integriranega predmeta *umetnost* za srednjo poklicno izobraževanje (nekdanje vajeniške šole), ki ga je Nacionalni kurikularni svet podprl in priporočil izdelavo učnega načrta in pedagoško-didaktičnega sklopa.
8. Podpisana sem pripravila predlog vsebin in učnih ciljev za predmet *umetnostna zgodovina kot izbirni predmet* za osnovne šole v zadnji triletki (7., 8. in 9. razred): boj med 53 predlogi ni

bil preprost, vendar je NKS predlog potrdil in umetnostna zgodovina bi lahko v kratkem – a že v novem tisočletju! – stopila med osnovnošolce.

9. Predmetna kurikularna komisija za umetnostno zgodovino je doslej pripravila osnutke učnih načrtov za vse srednješolske programe (razen za klasične gimnazije), jih obravnavala na študijskih skupinah in predložila v dokončno uskladitev. To je doslej šest različnih učnih načrtov, zamuda pri učnem načrtu za klasične gimnazije je nastala zaradi nesoglasij z likovnimi in glasbenimi pedagogi, ko se bodisi zaradi abstinence na sestankih ali nepripravljenosti za dogovor o skupnih prvinah predmetov nismo mogli spoznameti o številu ur.

V preambuli k prenovljenim učnim načrtom je zapisana oznaka naše stroke: »Umetnostna zgodovina je humanistična veda, ki obravnava arhitekturne, kiparske, slikarske in druge likovne spomenike kot izraz umetniških idej in estetske občutljivosti v vsakokratnem času in prostoru. Pouk tega predmeta omogoča, da dijak svet likovno izraženih misli, občutij in spoznanj poveže z drugimi zvrstmi umetniškega izražanja, oziroma prikaže, kako se je likovni umetnik odzival na svet, v katerem je živel.« To je predlagano izhodišče za vse učne načrte in pouk na srednješolski stopnji, ki naj umetnine predstavlja z njihovim vsebinskim bistvom in jim ime in letnico predstavi kot spremljevalni, ne pa središčni podatek. Aktiv profesorjev umetnostne zgodovine na slovenskih srednjih šolah je to definicijo sprejel. Kolikor mi je znano, se tako odziva tu-

di avtor novega učbenika dr. Jure Mikuš in podobno zasnovo ima tudi »čitanka« za umetnostno zgodovino, ki jo kot prevod iz francoskega izvirnika pripravlja založba Modrijan.

Tudi če je videti, da je rezultat kar ugoden, se pravi boj šele pričinja: široka humanistična izobrazba, ki je temelj vseh predmetov, je že nekaj časa hlod v očesu tistih, ki gledajo na življenje oziroma šolanje z utilitarnege stališča in so naklonjeni neposredni funkcionalnosti. A kako dopovedati, da izobraževanje za neposredno funkcioniranje, obvladovanje zamejneg delovnega obsega, vodi v nesvobodno družbo, v ožanje življenja proti robotizaciji – tega ne vem.

Tista gimnazija oziroma popolna srednja šola, kjer je bilo samoumevno, da ima vsak maturant temeljno znanje o umetnostnih spomenikih Evrope in svoje domačije, da ceni in varuje stvaritve, da je samoumevno nepretrgano »hranjenje duše« z razstavami in stiki z umetninami – tako razmišljanje je v Sloveniji povečini ugasnilo. V povodnji instant umetnin in povsod servirane zarobljenosti, ki prerašča obseg adolescentnih težav, so okoliščine za humanistične znanosti ali posebej za umetnostno zgodovino precej klavrne. Pa še kako potrebno je globoko zavedanje, da nas vse – kot posameznike in kot narod – opredeljuje zavedanje o naših notranjih obzorjih in razmislek o tem, zakaj smo tu in zakaj smo Slovenci. Sicer nam preti, da bomo utonili v evropski izenačenosti in se zadušili pod pokrovom megastičnih kultur.